

Министерство образования Республики Беларусь
Учреждение образования
«Белорусский государственный педагогический университет имени
Максима Танка»
Исторический факультет

**БЕЛОРУССКАЯ ГОСУДАРСТВЕННОСТЬ:
ИСТОКИ, СТАНОВЛЕНИЕ, РАЗВИТИЕ
(IX–XXI вв.)**

Материалы
Республиканской научно-теоретической конференции
Минск 29 июня 2017 г.

Минск
РИВШ
2017

УДК 323(476)(091)(082)

ББК 66.3(4Бел)я43

Б43

Рекомендовано

советом исторического факультета
УО «Белорусский государственный педагогический
университет имени Максима Танка»
(протокол № 10 от 24 мая 2017 г.)

Редакционная коллегия:

кандидат исторических наук доцент *А. В. Касович* (отв. ред.);
кандидат исторических наук доцент *С. П. Шупляк*;
кандидат исторических наук доцент *А. А. Корзюк*;
кандидат исторических наук доцент *А. Ф. Великий*

Рецензенты:

доктор исторических наук профессор *А. М. Лютый*;
доктор исторических наук профессор *И. В. Варивончик*

Белорусская государственность: истоки, становление,
Б43 развитие (IX–XXI вв.) : материалы Респ. науч.-теорет. конф.,
Минск, 29 июня 2017 г. / редкол.: А. В. Касович (отв. ред.)
[и др.]. – Минск : РИГШ, 2017. – 232 с.
ISBN 978-985-586-041-0.

В сборнике представлены актуальные материалы исследований,
посвященные проблемам белорусской государственности в истори-
ческом, социально-культурном и геополитическом аспектах.

Адресуется преподавателям, аспирантам и студентам вузов.

УДК 323(476)(091)(082)

ББК 66.3(4Бел)я43

ISBN 978-985-586-041-0

© Оформление. ГУО «Республиканский
институт высшей школы», 2017

проблемы были образованы земские союзы: в июле 1914 года — Всероссийский, в августе — Городской, для помощи правительству в организации снабжения армии и помощи раненым и беженцам. Правительство передало в их руки часть военных заказов, и дело сразу же оживилось.

Помимо снабженческих функций, земство занялось улучшением санитарного состояния, и благодаря своевременным мерам ни в армии, ни в тылу не было эпидемий. Земство создало знаменитые «летучки» — летучие отряды, созданные для максимально быстрой помощи раненым: их отыскивали на полях сражений, перевязывали, устраивали временные лазареты; если не было такой возможности, перевозили в тыл и там размещали по госпиталям и больницам.

Снабжение войск не было сосредоточено в одних руках. В 1915 году специально для окончательного решения этой проблемы оба Союза объединились в Главный комитет по снабжению армии Всероссийского земского и городского союза (Земгор), который и собирався полностью взять на себя своевременное и качественное снабжение армии всем необходимым, от провизии до снарядов. Но тут правительство в очередной раз испугалось такого резвого и сильного конкурента и пошло на попятный, оставив дело снабжения за своими учреждениями, а земству передало только посреднические функции. Земства постепенно становились центрами «кристаллизации» местной интеллигенции и скоро составили серьёзную оппозицию правительству [4].

Таким образом, за более чем полвека существования земского движения на белорусских землях в составе Российской империи возникла развитая инфраструктура, особенно в провинциях. Была построена сеть дорог, связавших между собой отдаленные села. Почти в каждой деревне открылись школы, больницы или хотя бы фельдшерские пункты. Земство приобрело большое влияние в обществе, в том числе влияние политическое. Работая на местах, в провинции, земцы лучше многих видели недостатки и понимали пути их исправления. Земское движение «наверху» стало легальной оппозицией и реальной властной силой; «внизу» прочно закрепило за собой позиции, поддерживающие эту силу.

Літара ўра

1. Беляев, И. Д. Судьбы земщины и выборного начала на Руси / И. Д. Беляев. — Москва : Типография Общества распространения полезных книг, 1905. — 136 с.
2. Платонов С. Ф. Учебник русской истории для средней школы / С. Ф. Платонов — СПб : Издательство Я. Башмакова и Ко, 1913. — 494 с.
3. Герасименко Г. А. История земского самоуправления / Г. А. Герасименко. — Саратов : Поволж. Акт. Гос. Службы им. П.А. Столыпина, 2003 — 243 с.
4. Каррер д'Анжос Э. Николай Второй: расстрелянная преемственность / Пер. с фр. Е. Богатыренко. — М.: ОЛМА-ПРЕСС Образование, 2006. — 446 с.

СКЛАДАВАННЕ ЭТНАКУЛЬТУРНЫХ ПЕРАДУМОЎ УЗНІКНЕННЯ БЕЛАРУСКАЙ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ ў XIX – ПАЧ. XX СТ.

Багдановіч І.І., кандыдат педагагічных навук, дацэнт, БДПУ, Мінск
Багдановіч А.І., кандыдат гістарычных навук, дацэнт, БНТУ, Мінск

Сацыяльна-эканамічныя, палітычныя і этнакультурныя абставіны і прычыны, якія фарміраваліся на працягу дастаткова працяглага адрэзка гістарычнага часу, ляжаць у аснове дзяржаўтваральных працэсаў і ў многім абумоўліваюць іх. Глыбокі і ўсебаковы крызіс, выкліканы няўдачамі ў зацягнуўшайся сусветнай вайне і разбуральны рэвалюцыйны выбух лютага і, асабліва, кастрычніка 1917 года, ўскалыхнуў і пачаў рушыць ўсе асноўныя інстытуты Расійскай імперыі. Менавіта агульнанацыянальны рэвалюцыйны крызіс паскарыў дзяржаўтваральныя працэсы ў Беларусі.

Развіццё гістарычнай сітуацыі ў Расійскай імперыі ў цэлым і на тэрыторыі Беларусі ў прыватнасці завяршылася ўзнікненнем беларускай дзяржавы. У айнамінай гісторыяграфіі існуе дастаткова многа даследаванняў, прысвечаных сацыяльна-эканамічным і палітычным

тэатр і музыку. Аб абуджэнні беларускай нацыянальнай ідэі сведчыць першае сфармуляванае дэмакратычнай часткай кіраўніцтва польскага нацыянальнага паўстання на чале з К. Каліноўскім патрабаванне нацыянальнага самавызначэння беларусаў у складзе адноўленай Рэчы Паспалітай. Гэту ідэю падхапілі Ф. Багушэвіч і рэвалюцыянеры народнікі ў пачатку 80-х гадоў XIX ст.

Узмацненне русіфікацыі пасля паўстання 1863 года і імкненне абгрунтаваць ідэю прыналежнасці беларусаў да адзінага рускага народа і непарыўным адзінстве іх мовы і культуры прывяло да інтэнсіфікацыі навуковых даследаванняў мовы, гісторыі і культуры беларусаў. Актывізуецца дзейнасць у Беларусі Паўночна-Заходняга аддзела Рускага геаграфічнага таварыства, грамадскіх навуковых таварыстваў, ствараецца Віленская археографічная камісія, фінансуюцца археалагічныя, этнаграфічныя, гістарычныя, мовазнаўчыя і іншыя навуковыя даследаванні, якія вядуць тут Расійская акадэмія навук і вучоныя Пецярбургскага, Варшаўскага і Кіеўскага універсітэтаў.

У XIX ст. паяўляюцца сотні публікацый і грунтоўных навуковых этнаграфічных, гістарычных і мовазнаўчых даследаванняў беларускага краю. Так фарміруецца навуковае беларусазнаўства, якое паспрыяла ўсведамленню перадавой часткай беларускай інтэлігенцыі сваёй нацыянальнай адметнасці і прывяло да паскарэння фарміравання беларускай літаратурнай мовы, мастацкай літаратуры, узнікнення беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі, распаўсюджанню беларускай ідэі сярод простага народа праз друк, народныя чытанні, дзейнасць культурна-асветніцкіх і вольных таварыстваў.

Сведчаннем росту нацыянальнай самаідэнтыфікацыі беларускага народа з'яўляюцца дадзеныя першага Усеагульнага перапісу насельніцтва Расійскай імперыі 1897 года. У адпаведнасці з ім больш за 72% насельніцтва Паўночна-Заходняга краю вызначылі сваю мову як беларускую. Пры гэтым у якасці роднай мовы беларускую назвалі каля 27% чыноўнікаў і каля 47% дваран, што з'яўляецца важным сведчаннем таго, што беларускую мову нельга разглядаць як выключна сялянскую, а гэтая часта падкрэсліваюць некаторыя сучасныя даследчыкі беларускай культуры. Членамі ўсведамленае асабліваеццай мовы з'яўляецца адной з адметных рыс нацыянальнай свядомасці.

Пачатак XX стагоддзя і, асабліва, перыяд першай расійскай рэвалюцыі і пасля яе завяршэння, сталі часам беларускага нацыянальнага адраджэння, хуткага развіцця беларускай літаратуры, нацыянальнага тэатру, мастацкай творчасці і зараджэння нацыянальнай адукацыі. Беларуская адраджэнне пачатку XX стагоддзя стала магчымым не толькі дзякуючы намаганням і зусілкам вядомых беларускіх пісьменнікаў і паэтаў: Э. Пашкевіч (Цёткі), Я. Коласа, Я. Купалы, К. Каганца, З. Бядулі і іншых, але і паўсядзённай дзейнасці дзясяткаў і соцён наральных і стаўнікаў, урачоў, інжынераў, іншых прадстаўнікоў інтэлігенцыі. Яны працягвалі і распаўсюджанне беларускіх выданняў, творчыя аб'яднанні, народныя чытанні, неслі сваю народную інфармацыю аб яго мове, гісторыі і культуры, спрыялі фарміраванню яго нацыянальнай самасвядомасці і нацыянальнай самаідэнтыфікацыі.

Асабліва вялікую ролю ў справе фарміравання нацыянальнай свядомасці займала дзейнасць агульнадаступнай легальнай беларускай газеты "Наша ніва". Яна на працягу васьці гадоў, па праву з'яўлялася цэнтрам нацыянальна-культурнага адраджэння, які акумуляваў і накіроўваў культурна-асветніцкую і грамадска-палітычную дзейнасць беларускага нацыянальнай інтэлігенцыі. На яе старонках знаходзіць адлюстраванне ўсеабапавяжэйшых пытанняў, якія хвалілі ў той час беларускую грамадскасць: развіццё нацыянальнай гісторыі, літаратуры і мовы, барацьба за нацыянальную адукацыю, за вырашэнне нацыянальнага і сацыяльнага пытанняў у Дзяржаўнай Думе.

Больш за тое "Наша ніва" ініцыявала стварэнне беларускіх выдавецтваў у Вільні і Мінску, прапагандавала сярод чытачоў выданні на роднай мове. Гэта бясспрэчна стварала глебу для ўсведамленай чытачамі неабходнасці змагання за нацыянальнае самавызначэнне хаця б на правах аўтаноміі ў межах Расійскай дзяржавы. Невыпадкова многія нумары гэтага выдання так і не дайшлі да чытача па прычыне іх арышту і забароны з боку царскай цензуры.

У гэты ж час адбываецца станаўленне беларускага прафесійнага тэатра, узнікаюць легальныя культурна-асветніцкія таварыствы і гурткі, дзейнасць якіх пэўным чынам паспрыяла станаўленню нацыянальнай свядомасці і распаўсюджанню беларускай нацыянальнай ідэі. Невыпадкова пасля Лютаўскай рэвалюцыі 1917 года і зняцця цэнзурных і палітычных абмежаванняў, уведзеных у Беларусі ў гады першай сусветнай вайны, ўсяго за некалькі тыдняў узнікае каля трох дзесяткаў беларускіх нацыянальных партый і арганізацый, якія ў сваіх праграмах адкрыта ставяць пытанне аб нацыянальным самавызначэнні беларускага народа і яго праве на стварэнне ўласнай дзяржавы. Дзейнасць гэтых арганізацый рыхтавала глебу для станаўлення беларускай дзяржаўнасці.

Ідэя стварэння беларускай дзяржавы, якая упершыню была сфармулявана ў пачатку 60-х гадоў XIX ст. К. Каліноўскім знайшла сваё першае, ў многім фармальнае, ўвасабленне ў абвешчэнні БНР у лютым 1918 года, а затым у рэальным стварэнні ССРБ 1 студзеня 1919 года. Стварэнне беларускай дзяржаўнасці стала ўвасабленнем у жыццё тых этнакультурных працэсаў, якія зарадзіліся ў пачатку XIX ст. і развіліся насуперак афіцыйнай дзяржаўнай сацыяльнай і нацыянальнай палітыцы Расійскай імперыі, што правадзілася ў Беларусі. Менавіта беларуская нацыянальная інтэлігенцыя сваёй самаахвярнай працай паспрыяла афармленню і распаўсюджанню беларускай нацыянальнай ідэі ў розных сферах беларускага грамадства і тым самым забяспечыла фарміраванне этнакультурнага перадумоў для рэальнага дзяржаўнага самавызначэння беларусаў, якое адбылося ў самым пачатку 1919 года.

Літаратура

1. Доўнар – Запольскі, М. В. Асновы дзяржаўнасці Беларусі / М. В. Доўнар-Запольскі. – Мінск : ТБМ імя Ф. Скарыны, 1994. – 23 с.
2. Игнатенко, И. М. Октябрьская революция и самоопределение Белоруссии / И. М. Игнатенко. – Мінск : Навука і тэхніка, 1992. – 254 с.
3. Круталевіч, В. А. Станаўленне дзяржаўнасці: Да 100-годдзя абвешчэння БССР / В. А. Круталевіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1989. – 125 с.
4. Сташкевич Н. С. История и идеология белорусского государства (методологический и историографический аспекты) / Н. С. Сташкевич. – Гісторыя : праблемы выкладання. 2003. – № 6. – С. 3 - 6.
5. Гісторыя Беларусі ў 6 т. М. Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]. Том 4. Беларусь у складзе Расійскай імперыі (канец XVIII – пачатак XX ст.) М. Біч [і інш.] – Мінск : Экаперспектыва, 2005. – 518 с.
6. Лыч Л. М., Навіцкі У. І. Гісторыя культуры Беларусі / Л. М. Лыч, У. І. Навіцкі. 3-е выданне дапоўненае. – Мінск : Современная школа, 2008. – 510 с.

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАСЦЬ У ГІСТАРЫЧНАЙ КАНЦЭПЦЫІ В. Ю. ЛАСТОЎСКАГА

Белазаровіч В.А., кандыдат гістарычных навук, дацэнт, ГрДУ, Гродна

На мяжы XIX – XX ст. беларускі нацыянальны рух набыў арганізаваныя формы дзейнасці. Перад нацыянальна-арыентаванай інтэлігенцыяй паўстала задача сфарміраваць беларускае гістарычнае свядомасць у тагачасным грамадстве. Яе рэалізацыя патрабавала мець распрацаваную самадастатковую гістарычную канцэпцыю. Адным з першых зварнуўся да гэтай праблемы В. Ю. Ластоўскі ў «Кароткай гісторыі Беларусі».

В. Ластоўскі пачатак беларускай гісторыі зводзіў да рассялення славянскіх плямён, якія прыйшлі з берагоў Дуная. На яго думку, аснову народа склалі крывічы-палачане, радзімічы, драўляне і ятвягі [1, с. 7]. Тут можна ўбачыць разыходжанне даследчыка з пазіцыяй М. В. Доўнар-Запольскага і Я. Ф. Карскага. Прычым драўлян ён лакалізаваў паміж Заходняй Дзвіной і Прыпяццо. Аўтар памыліўся і пераблытаў драўлян з дрыгавічамі. Уключэнне ятвягаў у ядро беларускага этнасу – гэта ідэя П. В. Баброўскага, які заўважыў моцны ўплыў гэтага балцкага племені на генэзіс насельніцтва Гродзенскай губерні.